

<http://dx.doi.org/10.16926/j.2017.13.04>

Тетяна ГИРІНА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Українськомовне дитяче радіо як осередок формування конвергентного інклюзивного медіапростору

Анотація

У статті досліджено процеси трансформації дитячих радіопрограм у напрямку до формування системи інклюзивного медіапростору. Окреслено типи контенту, тематику, рівні конвергенції спеціалізованого радіоконтенту для задоволення інформаційних потреб молодших радіослухачів.

Ключові слова: дитячі радіопрограми, інклюзія, конвергенція, українськомовне радіомовлення.

Вікові орієнтири радіоорганізації на представлення спеціалізованої інформації для слухачів різного віку неможливо розглядати без наголосу на дитячу радіоаудиторію, адже специфіка сприйняття інформації молодшими слухачами передбачає не лише специфічний підхід до створення радіопрограм, а й орієнтацію на соціальні інновації. Попри легке сприйняття технологічних новинок, діти як специфічна категорія медіааудиторії, часто залишаються не включеними в соціально-комунікаційний дискурс суспільства. Потребу формування інклюзивного простору для наймолодшої аудиторії в секторі медіа визнають не лише дослідники, але й самі діти, які відчують не рівноцінне ставлення до себе з боку дорослих. Процеси трансформації та конвергенції у таких радіопрограмах сприймаються легше, а відповідність запитам аудиторії є безумовною умовою уваги слухачів.

Українськомовне радіо має багато здобутків у царині дитячого контенту у попередні роки, утім за роки незалежності в Україні, через відсутність комерційного інтересу до контенту такого типу, створювали його за залишковим принципом. Попри державну підтримку, радіопрограми для дітей на приватних музичних радіостанціях, які є найрейтинговішими у країні практично відсутні, а новітні підходи до їхнього створення не використовуються.

На міжнародній медіаарені українськомовні радіопроєкти легше порівнювати із російськими, складніше вони співвідносяться із європейськими чи американськими. Головна ментальна різниця у тому, що світове медіасередовище сприймає молодшого слухача як індивіда, пострадянська ж традиція розглядає дитину як об'єкт повчання, а не суб'єкт інформаційної діяльності, що не сприяє інтеграції молодших слухачів у глобальний медіапростір. Численні соціологічні дослідження демонструють, що визначальною причиною відмови від прослуховування радіопрограм на користь банку музики серед дітей є зверхнє, як здається аудиторії, ставлення до себе, технологічна зашкарублість та важкість змістової переорієнтації на тематичний мейнстрім в житті дітей. Єдність тематичного різноманіття та технологічного поступу досягається за рахунок включеності авторів у соціальний дискурс покоління своєї аудиторії та органічного використання інструментів конвергенції у процесі модернізації дитячого радіомовлення.

У зарубіжній науковій літературі дітей як особливу аудиторію розглядали Г. Гуннар (Gunnar 1950), С. Лівінгстон (Livingstone 2002), М. Мюнх (Munch 2007), П. Свіфт (Swift 2010), М. Вест (West 1987), історії дитячого радіомовлення присвячені дослідження А. Санто (Santo 2011), М. Бомера (Boemer 2010), Х. Хейдтмана (Heidtmann 2002). В загальних дослідженнях із радіожурналістики розглянуто аспекти створення дитячих радіопрограм у роботах Х. Юнга (Jurg 2004), Х. Кляйнстебера (Kleinstauber 2012), Ф. Кнілі (Knilli 2009). У працях Дж. Дарора (Dorer 1995) та Д. Лопес (Lopez 2010) викладено імовірнісні теорії трансформації аудіоконтенту у період технологічної конвергенції радіомовлення у тому числі в аспекті дитячого мовлення. Важко переоцінити важливість міжнародної організації ЮНІСЕФ, яка є флагманом діяльності із захисту прав дітей в усьому світі, та, серед іншого, ініціатором створення багатьох дитячих радіостанцій (Martin 2011). Організація періодично готує звіти з власної діяльності, які вважаємо цінним джерелом отримання знань про стан розвитку дитячого радіомовлення у більшості країн світу, тенденції до його

трансформації, а також керівництва для авторів таких радіопроєктів.

Місце дитячої аудиторії в українському медіадискурсі представлено у дослідженнях О. Білоус (Білоус 2014), В. Загороднюк (Загороднюк 2014), І. Климович (Климович 2015), І. Пенчук (Пенчук 2012), (з телевізійної журналістики), Т. Жалко (Жалко 2012), О. Марущак (Марущак 2013), О. Орлик (Орлик 2011), Т. Єжижанської (періодичних видань), К. Доценко, Т. Іванець (Доценко 2017, 155) (в аспекті рекламної взаємодії). Комплексно досліджувала структурно-функціональний та творчий дискурс дитячого радіомовлення в Україні Т. Гиріна (Гиріна 2013). Утім українське наукове медіасередовище не знає комплексного дослідження орієнтації дитячої аудиторії на сприйняття та використання у взаємодії з медіа (у тому числі соціальними мережами, які є одним з основних джерел отримання новинної інформації) новітніх технологій. Прогнозовано радіомовлення тут може виконувати роль додатку (розширення) до специфічного таргетованого контенту в межах єдиного інклюзивного медіапростору, у тому числі у площині інтернет-комунікації.

Унікальність радіомовлення для дитячої аудиторії вдало викладено у керівництві ЮНІСЕФ із створення дитячих радіопередач, де розставлено основні акценти з потенціалу таких програм. Серед іншого радіомовлення визначається як незмінне джерело отримання новин та інформації, спілкування з аудиторією, налагодження міжкультурного діалогу, легке для технічного оволодіння, навіть досить молодими слухачами, економічно привабливе, особливо за умов інтернету. Але найважливішим є те, що воно практично персоналізоване, а це особливо важливо для підліткової аудиторії яка вимагає уваги до себе, націлене на комунікацію, залишає простір для уяви та максимально орієнтує на формування комунікативних навичок (Martin 2011). Таке розуміння радіомовлення дає більш ніж однозначну відповідь щодо його перспективності серед дитячої аудиторії.

Попри різні підходи авторів до створення спеціалізованого контенту, фінансову спроможність та цікавість слухачів до радіостанції діти в усьому світі тяжіють до прослуховування музики на радіо. Розмовний контент тут виконує другорядну роль. Висновки проілюструємо у порівнянні підсумків дослідження проведеного на замовлення Національної аудіовізуальної ради в Румунії (Martin 2011) та вивчення місця радіомовлення в житті українських школярів (Гиріна 2013). Попри географічну

віддаленість діти в глобалізованому світі мають можливість доступу до будь-якого медіаконтенту, зростають в атмосфері інформаційної свободи та права вибору, однак дитячі радіостанції (спеціалізований контент за умови відсутності повноцінної радіостанції) обирають вкрай рідко. Опитування проведене серед українських школярів засвідчило, що не частіше ніж раз на місяць діти стають “свідками” спеціалізованої програми в ефірі (Гиріна 2013, 283). “Свідками” ми їх називаємо свідомо, оскільки прослуховування часто ситуативне, є результатом “блукання” по хвилям, і лише в окремих випадках цілеспрямоване та з цікавістю. Переважна більшість опитаних в Румунії на радіо слухають музику (42%, проти 8% новин та 4% музики за запитом в інтернеті) (Children’s Exposure 2004, 72), подібна тенденція характерна і для українців, де 38% слухачів сприймають музичний контент на радіо, при чому неспеціалізований, інакший в радіоефірі практично відсутній (Гиріна, 2013, 291). Обидва опитування засвідчили не лише відсутність зацікавленості, а й поінформованості в спеціалізованому контенті дітьми. Складається враження що сучасний стан відсутності поінформованості та інформаційної пропозиції для молодших слухачів влаштовує як дітей, так і авторів програм. Вивчення радіоаудиторії дитячих передач BBC на “Radio 7” засвідчило, що слухачами таких проектів часто є дорослі чи навіть літні слухачі, які зростали із цими передачами (Plunkett 2011). Покоління змінили одне одного, а контент трансформації не зазнав, відтак втратив не лише популярність, а й актуальність. За підсумками радіостанція суттєво скоротила кількість годин дитячого мовлення та замінила їх на контент сімейного формату.

Обидва дослідження зафіксували тенденції до вибору станції, як правило це не дитяча музична радіостанція із популярною музикою стилів поп, поп-рок, хіп-хоп (Children’s Exposure 2004, 75), українцям також до вподоби electro House, drum’n’Bass, R’n’B та реп музика (Гиріна 2013, 293). Серед розмовних форматів найперспективнішими для себе слухачі визначили новинні програми та ранкові шоу, значно рідше згадують спеціалізовані дитячі проекти (Children’s Exposure 2004, 71). Вибір дорослого як музичного так і розмовного контенту є результатом не продуманої політики у галузі дитячого радіомовлення, де молодших слухачів свідомо не включають в контекст мовлення, демонстративно обмежуючи їхні можливості сектором окремої програми, яка часто виходить в ефір рано вранці та є набором дитячої музики різних стилів, що не об’єднана єдиною стилістикою чи авторським

здумом. Фактично діти є “зайцями” в інформаційному полі, які вимушені сприймати непристосований для них контент при цьому постійно відчуючи себе не включеними в зальний медіаконтекст. Нажаль ситуативні та фрагментарні дитячі радіопрограми не ставлять за мету інтеграцію слухачів в єдиний соціально-комунікаційний інклюзивний простір для дітей, його в Україні ще не створено. Це, на рівні радіомовлення стає перепорою на шляху включення молодших українців і до міжкультурного діалогу, який впроваджується в інших країнах.

Вдалим прикладом формування інклюзивного простору для дітей є діяльність низки зарубіжних радіостанцій, серед яких музичні “WebKIDS” (Бразилія), “Radio Kidzs” (Болгарія), музично-розважальні “Takeover Radio”, “BBC radio for primary schools”, “Fun Kids” (Великобританія), “Wuhan Children Radio 93.6” (Китай), “Visiticas.com” (Коста Ріка); релігійні “His Kids Radio” (Великобританія), “Bright.FM Kids” (Голландія) та ін.

Частим для проектів такого типу є залучення молодшої радіоаудиторії до обговорення політематичних, суспільно-актуальних питань, які виходять далеко за межі традиційної сфери інтересів дитячої аудиторії, особливо підліткового віку. Типовим у цьому аспекті є програми в ефірі радіостанції “Polskie Radio Dzieciom Partnerzy” (Польща), де до уваги слухачів окрім традиційних розважальних програм, огляди новин, конкурси, залучення до роботи в проекті у якості репортера чи редактора, знайомство з професіями, культурою різних країн, огляди книг, віртуальна енциклопедія тощо (Polskie radio 2017). Тематичний комплект радіопрограм та відповідальний підхід редакції до їхнього створення є вдалим прикладом комплексного підходу до формування інформаційного інклюзивного простору для дітей, де молодшу радіоаудиторію вдало інтегровано в суспільний процес на засадах рівності та парасоціальної взаємодії.

Заохочення до міжкультурного діалогу широко впроваджується у роботі радіостанції “Radijojo” (Німеччина), яка представлена на всіх континентах, позиціонує себе як “Всесвітнє дитяче радіо” (Web site “Radijojo” 2017) та є членом Всесвітньої асоціації суспільних мовників. Технічний супровід діяльності радіоорганізації є вдалим прикладом поширення радіоконтенту (FM-діапазон, цифрове, інтернет мовлення, подкастинг), налагодження міжкультурної взаємодії (в ефірі німецькомовні радіопрограми, що створені юними журналістами із редакцій в Європі, Африці, Азії, Австралії, Північній та Південній Америці), оптимізації для людей із

порушеннями зору. У поєднанні із орієнтацією на використання технологічних новинок радіостанцію можемо вважати ідеальним прикладом дитячого радіопроєкту орієнтованого на включення молодшої аудиторії у сучасне глобалізоване конвергентне медіасередовище.

Український радіопростір поки що не збагачений повноцінними дитячими радіопрограмами, а тим більше спеціалізованими радіостанціями, які орієнтовані на створення електронного інклюзивного радіопростору для молодших слухачів. За рідкими винятками подібні радіопрограми створюються у відриві від запитів і потреб аудиторії, а зворотній зв'язок відсутній. На практиці діти не слухають спеціалізований контент на радіо, а дитячі радіопрограми представлені здебільшого в ефірі регіональних дирекцій Національної суспільної телерадіокомпанії України, які рідко користуються увагою молодшої радіоаудиторії. Сайти таких радіостанцій шаблонні, а рубрики дитячих програм навіть якщо наявні, то сховані далеко в дереві сайту, та не спроможні зацікавити дитину. Модераторами сайту використовуються лише базові інструменти конвергенції, проте вони не розраховані на комунікацію із вибагливою та перебірливою аудиторією. Серед типових для національного радіопростору українськомовних дитячих радіопрограм “Вечірня колісанка” (Перший канал Українського радіо, Українське радіо Культура), “Батьківська кухня” (Українське радіо Культура), “АВС” (Всесвітня служба радіомовлення України). Цікавими, проте з мінімальним використанням сучасних технологій зворотного зв'язку є дитячі радіопроєкти в ефірі FM-радіостанцій, типовими у цьому контексті вважаємо програми “В гостях у радіоериків” (Радіо “Ера”), “Веселий гармидер” (Радіо “Дзвони”), “Дитяча катехиза” (Радіо “Марія”), “Дитяча хвиля” (Маріупольське муніципальне “Радіо Приазов'я”), “Kinder-копорація” (“Радіо “Буковина”) та ін.

Нажаль, попри технічну відсталість, та знижений рівень орієнтації дитячих радіопрограм в ефірі українських радіостанцій на процеси взаємодії зі слухачами, економічна криза, яка поглинула Україну з 2014 р. призвела до зменшення кількості радіопроєктів розрахованих на молодшу аудиторію. Внаслідок цього процеси розвитку, а також заохочення міжкультурного діалогу засобами радіо серед молодшої аудиторії сповільнилися та часто не відповідають запитам часу.

У цілому в радіопросторі України увага до відособлених груп аудиторії є інтегрувальним елементом системи сучасного

українського радіомовлення. Спадок радянської доби із прагненням її до прирівнювання і стандартизації сфер життя населення від побуту до культурних смаків до нині призводить до шаблонного розуміння медійниками потреб населення. Архітектурне конструювання інклюзивного медіапростору через налагодження національних горизонтальних ментальних рівнів взаємодії та толерантного ставлення до оточуючих є безальтернативним шляхом поступу українськомовного радіомовлення. Виключно гармонійне медіасередовище, у якому злагоджено розвиваються ідеї рівності, включеності у соціальний процес, гуманного ставлення до оточуючих може стати каталізатором інтеграційних трансформацій, зокрема і дитячого радіомовлення в напрямку включення у світове медіасередовище.

Бібліографія

- Білоус О., 2014, *Телебачення в системі національно-патріотичного виховання дітей*, "Теле- та радіожурналістика", с. 150–160.
- Гиріна Т., 2013, *Дитяче радіомовлення в Україні: структурно-функціональний та творчий дискурс*, Запоріжжя.
- Доценко К., Іванець Т., 2017, *Специфіка побудови дитячих образів реклами в журналі "Мой малыш": тематика й жанри*, "Держава та регіони. Серія: соціальні комунікації", с. 155–161.
- Жалко Т., 2012, *Сучасні періодичні видання для дітей: інформаційний аспект*, "Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи: науково-практичний журнал", с. 105–109.
- Загороднюк В., 2014, *Контент дитячого телевізійного каналу "Піксель": функціональне спрямування*, "Теле- та радіожурналістика", с. 214–225. <http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n13/tv13-30.pdf>.
- Климович І., 2015, *Дитячі телевізійні програми у телепросторі. Їх вплив на свідомість та формування культури підростаючого покоління*, "Теле- та радіожурналістика", с. 175–178.
- Марущак О., 2013, *Сучасна українська періодика для дітей*, "Наукові записки Малої академії наук України", с. 86–91.
- Орлик О., 2011, *Тенденції та розвиток сучасної дитячої періодики (2008–2011)*, "Вісник Книжкової палати", с. 1–5.
- Пенчук І., 2012, *Аудіальне сприйняття телевізійної інформації дитячою аудиторією*, "Теле- та радіожурналістика", с. 238–244.

- Boemer M.L., 1989, *The children's hour: radio programs for children, 1929–1956*, USA.
- Children's Exposure to TV and Radio Broadcasting*, 2004, [in:] “National Audio-Visual Council”. Electronic publication, http://arhiva.cna.ro/english/RAPORT_FINAL_ENGLISH.pdf [25.11.2017].
- Dorer J., 1995, *Radiokultur von morgen. Ansichten – Aussichten – Alternativen*, Wien.
- Gunnar H., 1950, *Rust i radion. Uppsatser, minnesbilder och radiointervjuer*, Stockholm: Bonniers.
- Heidtmann H., 2002, *Zur Geschichte des Kinderradios in der Bundesrepublik*, [in:] “Von der Gesellschaft für Medienpädagogik und Kommunikationskultur”. Elektronische Veröffentlichung, <http://www.asw.fh-dortmund.de/diederichs/pdfs/habeck.pdf> [30.11.2017].
- Jürg H., Heiner K., 2004, *Rhetorik für Radio und Fernsehen: Regeln und Beispiele für mediengerechte*, Aarau.
- Kleinsteuber H., 2012, *Radio*, Wiesbaden.
- Knilli F., 2009, *Das Hörspiel in der Vorstellung der Hörer*, Frankfurt am Main.
- Livingstone S., 2002, *Young people and new media. Childhood and the changing media environment*, London.
- Lopez D.C., 2010, *Radiojornalismo hipermediático: tendências e perspectivas do jornalismo de rádio all news brasileiro em um contexto de convergência tecnológica*, Brasil.
- Martin Y., Middleton L., 2011, *How to make your own radio shows: Youth Radio Toolkit*, Cape Town.
- Münch A.M., 2007, *Klangreise! Zeit für kleine Forscher. Klassische Musik im Kinderhörfunk Erstprüfer: Professor Oliver Curdt*, Stuttgart.
- Plunkett J., 2011, *BBC to axe more than 1,000 hours of kids' radio shows*, Electronic publication, <http://www.guardian.co.uk/media/2011/feb/08/bbc-cuts-childrens-radio-shows> [26.11.2017].
- Polskie Radio Dzieciom*, 2017, “Polskie Radio”. Electronic publication, <https://www.polskieradio.pl/18/4562/Strona/2> [25.11.2017].
- Santo A., 2011, “Good Morals Are Good Business”: *The Cultural Economy of Children's Radio in the Late 1930s*, [in:] “Popular communication”. Electronic publication, <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15405702.2011.536681> [30.11.2017].
- Swift P.J., 2010, *Constructing a Children's Radio Program*. Electronic publication, www.cmnonline.org/docs/ChildrensRadioProgram.pdf [20.11.2017].
- Web site “Radijojo”, 2017, “Radijojo”. Electronic publication, <http://radijojo.org/de> [25.11.2017].

West M. 1987, *Children's Radio Programs and Their Impact on the Economics of Children's Popular Culture*, "The Lion and the Unicorn", p. 102–110.

Ukraińskojęzyczne radio dla dzieci jako centrum formowania konwergentnej, zintegrowanej przestrzeni medialnej

Streszczenie

W artykule omówiono procesy transformacji programów radiowych dla dzieci w kierunku ukształtowania systemu włączającej przestrzeni medialnej. Podano rodzaje treści, tematy, poziomy konwergencji specjalistycznych treści radiowych dla potrzeb informacyjnych młodszych słuchaczy radiowych.

Słowa kluczowe: programy radiowe dla dzieci, integracyjność, konwergencja, nadawanie w języku ukraińskim.

Ukrainian-Language Children's Radio as the Center for the Formation of a Convergent Inclusive Media Space

Summary

The article deals with the processes of transformation of children's radio programs towards the formation of the system of inclusive media space. The types of content, topics, levels of convergence of specialized radio content for informational needs of younger radio listeners are outlined.

Keywords: children's radio programs, inclusiveness, convergence, Ukrainian-language broadcasting.